

JAN DOMINIK BOGATAJ, ROK BLAŽIČ

Ukrajinska avtokefalnost: aktualno dogajanje, odmevi in izzivi

Na predvečer pravoslavnega božiča, 6. januarja, se je rodila nova cerkev znotraj pravoslavne družine: avtokefalna Ukrajinska pravoslavna cerkev. Vendar je to šele začetek poti in ne njen konec, saj njeno rojstvo spremlja zelo konfliktna situacija. Oče Sergij Dmitrijev, duhovnik, ki pripada tej novi Cerkvi, je posvaril: »Rojstvo Ukrajinske cerkve bodo spremljali porodni popadki, na katere bi se morali vsi pripraviti.«

Konfliktu dajejo ostrino tako notranje delitve ukrajinske družbe, ki izhaja iz ločenega zgodovinskega razvoja zahodnega in vzhodnega dela države, kot zunanjepolitični dejavniki, predvsem boj Zahoda in Rusije za prevlado na tem območju. Zadnji, a za razumevanje današnje krize najpomembnejši dejavnik je ekleziološki: razumevanje Cerkve, kot se je razvilo na vzhodu, v Pravoslavni cerkvi. Nedorečenost načina, kako krajevna Cerkev postane avtokefalna (ne podrejena višji cerkveni avtoriteti), razumevanje sinodalnosti in primata ter (ne)povezanost cerkvene in politične (narodne) ureditve, vse to so vprašanja, ki jih odpira kriza in ki s svojimi implikacijami presejajo okvir pravoslavlja.

DELITVE MED UKRAJINSKIMI KRISTJANI PRED AVTOKEFALNOSTJO

Prizadevanja za samostojnost Ukrajinske cerkve so obstajala že dolgo nazaj, vedno

pa so bila povezana s političnimi okoliščinami in konflikti. Za razumevanje razdeljenosti Ukrajine moramo upoštevati, da sta zahodni in vzhodni del države imela zgodovinsko ločen razvoj, pri čemer je zahodni del spadal pod vplivno območje Poljske in nato Avstro-Ogrske, vzhod pa je bil integralni del Ruskega cesarstva. Navezava pravoslavlja v Ukrajini na Moskvo (posebej po poskusih katolizacije na zahodu) je bila tako naraven proces, po drugi strani pa se je z zbujanjem ukrajinske narodne zavesti pojavila tudi težnja po verski neodvisnosti od Rusije. Prvi tak poskus je potekal po koncu prve svetovne vojne (1921-1930) v senci boljševiške revolucije in državljanske vojne, drugi med 2. svetovno vojno, ko je del Ukrajincev sodeloval z nemško vojsko proti sovjetski (1941-1944), tretji pa se je začel z neodvisnostjo Ukrajine, ki je leta 1992 pripeljala tudi do shizme. Pravoslavna cerkev v Ukrajini se je tako skozi zgodovino razcepila v tri (oz. štiri) veje:

1. Ukrajinska pravoslavna cerkev moskovskega patriarhata, ki jo vodi metropolit Onufrij (Berezovski), je edina struktura, ki jo priznavajo ostale pravoslavne cerkve (okrog 65% parohij/župnij in samostanov na področju Ukrajine). Znotraj moskovskega patriarhata ima formalno avtonomijo in predstavlja kar tretjino njegovih parohij. Kijevski metropolit je hkrati stalni član svete sinode Ruske pravoslavne cerkve. Večina škofov nasprotuje avtokefalnosti, čeprav obstajajo tudi taki, ki idejo podpirajo, npr. metropolit Sofronij iz Čerkasija in Kaniva, metropolit Aleksander iz Perejaslava-Hmelnickija, metropolit Simeon iz Vinice in Bara in morebiti tudi drugi (pred združitveno sinodo se je govorilo o okoli 10-15 škofih).

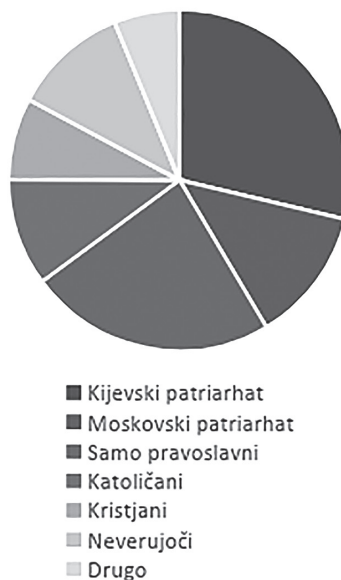
2. Ukrajinska avtokefalna pravoslavna cerkev pod vodstvom metropolita Makarija (Maletiča) je bila naslednica avtonomne cerkve, ki je bila razglašena že v 20. in 40. letih prejšnjega stoletja. Zaradi emigracije je posebno močna med ukrajinskimi skupnostmi v Severni Ameriki (v sami Ukrajini ima le okoli 5% parohij). Moskovski patriarhat je ni priznaval, medtem ko je ekumenski patriarhat leta 1991 sprejel njene severnoameriške strukture pod svojo jurisdikcijo.

3. Ukrajinska pravoslavna cerkev kijevskega patriarhata, ki jo je nazadnje vodil samooklicani patriarh Filaret (Denisenko) in je ostale pravoslavne cerkve niso priznavale (ima okoli 30% parohij). Filaret, ki mu sicer očitajo tudi dvomljivo moralno življenje, je bil celo kandidat za moskovskega patriarha. Leta 1992, ko je Ruska pravoslavna cerkev zavrnila njegov predlog, da bi ukrajinski cerkvi podelila avtokefalnost, je Filaret pomagal ustanoviti ločeno cerkveno strukturo in s tem stopil v shizmo. Moskovski patriarh ga je izobčil leta 1997.

4. Ukrajinska grko-katoliška cerkev, ki je nastala leta 1596 z unijo v Brestu, je največja od t.i. vzhodnih katoliških cerkva s svojo pravno ureditvijo (*sui iuris*) in liturgijo, a pod jurisdikcijo papeža v Rimu. Cerkev je nastala

kot rezultat prizadevanj, da bi pravoslavni kristjani, ki so bili pod pritiskom tedanje poljske države, da bi sprejeli latinski obred, obdržali svoje liturgično in duhovno izročilo. Danes jo vodi nadškof Svjatoslav Ševčuk. Pod Sovjetsko zvezo je bila formalno ukinjena, a je preživela in je danes prisotna skoraj izključno na zahodu države. Poleg njih je v zahodni Ukrajini še nekaj katoličanov latinskega obreda.

Verska slika Ukrajine



Raziskava centra Razumkov iz aprila 2018.

Rezultati ne vključujejo separatističnih območij v Donbasu in Krimea.

Vir: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_Religiya.pdf

Raziskava centra Razumkov je pokazala, da verske delitve v veliki meri odsevajo razkladnost ukrajinske družbe. V proevropskem zahodnem delu države so močnejši podporniki cerkvene samostojnosti, na vzhodu, ki je bolj naklonjen povezavam z Rusijo, pa prevladujejo zagovorniki moskovskega patriarhata. Ta ima v Ukrajini dvakrat večje število župnij, a je v zadnjem desetletju zaradi vojne v Donbasu in ruske priključitve Krimea začel zaostajati v deležu vernikov. Z njim se po raziskavi istovetno le okoli 13 % prebivalstva, medtem ko je delež

kijevskega patriarhata zrasel na skoraj 30 %. Pomenljiv je delež ljudi, ki se izreka za ‚samo pravoslavne‘, ne glede na delitve – takih je slaba četrtnina Ukrajincev in prav ti so zdaj pod pritiskom, da izberejo stran, po drugi strani pa predstavljajo tudi možno izhodišče za prihodnjo spravo.

STALIŠČA CARIGRAJSKEGA EKUMENSKEGA PATRIARHATA

Junija 2016 je ukrajinski parlament izglasoval resolucijo, v kateri je pozval ekumenskega patriarha, naj posreduje za enotnost Pravoslavne cerkve v Ukrajini in ji podeli avtokefalnost. Prošnjo je ponovil predsednik Porošenko aprila 2018. Patriarh Bartolomej I. je v odgovor na te prošnje začel s formalnim postopkom za podelitev avtokefalnosti.

Septembra 2018 je v Ukrajino poslal svoja legata (eksarha), ki sta opravila razgovore s številnimi škofi, duhovniki in laiki vseh treh ločenih pravoslavni skupnosti. Na podlagi njunega poročila je patriarh sklical sinodo carigrajskega patriarhata, ki je 11. oktobra 2018 sprejela akt s tremi glavnimi posledicami: preklic izobčenja samooklicanega kijevskega patriarha Filareta in metropolita Makarija iz obeh shizmatičnih cerkva, preklic veljavnosti pisma patriarha Dionizija IV. iz leta 1686, s katerim je imenovanje kijevskega metropolita zaupal moskovskemu patriarhatu in s tem (navidezna) legalizacija procesa podelitve avtokefalnosti Ukrajinski cerkvi.

Po tolmačenju ekumenskega patriarhata je s tem dokumentom moskovski patriarhat na ozemlju Ukrajine kanonično (juridično) prenehal obstajati, kot se je izrekel npr. nadškof Job (Getcha) iz Telmessosa, predstavnik ekumenskega patriarhata pri Svetu krščanskih cerkva v Ženevi. Med drugim se sklicuje na 17. kanon IV. ekumenskega koncila v Kalcedonu leta 451, ki pravi, da se cerkvena uprava sklada z državno (t.i. *zemstvo*).

Vsi ukrajinski škofje so po tej interpretaciji prišli pod jurisdikcijo ekumenskega patriarha, saj so rehabilitirali oz. legalizirali

voditelje obeh do sedaj shizmatičnih cerkva, da bi tako pripravili pot do združitvene sinode vseh treh ukrajinskih pravoslavni skupnosti, združeni cerkvi pa bi lahko podelili *tomos* avtokefalnosti.

Carigrad naj bi sprejel odločitev v tem trenutku iz različnih razlogov: zaradi dogajanja po nedavnem (na žalost dokaj neuspešnem) ‚vsepravoslavnem‘ koncilu na Kreti 2016 – udeležbo na njem so Rusi deset dni pred začetkom odpovedali – in zaradi trenutnih političnih razmer v Ukrajini. Zaradi krize v pokrajini Donbas in ruske priključitve Krima številni Ukrajinci nočejo imeti več povezave z Rusi. Nekateri celo namigujejo, da na hitrost pri odločanju Carigrada vplivajo tudi predsedniške volitve, ki bodo potekale 31. marca 2019 v Ukrajini in na katerih bi Porošenko, ki so mu ankete sicer kazale slab rezultat, lahko kot sad svojega prizadevanja pokazal cerkveno samostojnost. Bartolomej I. se sklicuje na dejstvo, da je ukrajinski predsednik v svoji moči in po sklepu predstavnikov ljudstva (Verhovna rada) zaprosil Fanar za podelitev avtokefalnosti. Carigrajski patriarhat zato vidi to dejanje kot pomoč ukrajinskemu narodu, ki naj bi dobil enotno ‚Pravoslavno cerkev v Ukrajini‘, ki bi obsegala vse pravoslavne kristjane na področju države, ne glede na njihovo narodnost ali državljanstvo.

Nadškof Job je opozoril, da ime delne cerkve ni ‚Ukrajinska pravoslavna cerkev‘, saj je Cerkev ena, Kristusova, temveč je pravilna formulacija, sledeč grščini, ‚Pravoslavna cerkev v Ukrajini, Grčiji, Srbiji, itd.‘ Rusom je očital, da so bili predvsem v 19. stol. pod velikim zahodnim-protestantskim vplivom, kar v določeni meri še danes zaznamuje njihovo miselnost.

STALIŠČA MOSKOVSKEGA PATRIARHATA

Moskovski patriarhat se je seveda nemudoma odzval na odločitev Fanarja in 15. oktobra prekinil občestvo z ekumenskim patriarhatom, kar pomeni, da so za njih

shizmatiki – metropolit Hilarion naj bi patriarha Bartolomeja celo označil za heretika – in ne več del Pravoslavne cerkve (po načelu: kdor se druži s shizmatiki je sam shizmatik). Rusi trdijo, da je bila kijevska metropolija v 17. stoletju inkorporirana k moskovskemu patriarhatu. Dejanja carigrajskega patriarha vidijo tudi kot vmešavanje v notranje zadeve druge krajevne cerkve, kar je v nasprotju s kanoni.

Tudi sinoda Ukrajinske pravoslavne cerkve moskovskega patriarhata je 13. novembra označila namero Fanarja o podelitvi avtokefalnosti za nelegitimno. Škofje menijo, da podelitev *tomosa* ne odraža notranje nujnosti in ne prinaša resnične cerkvene edinosti, temveč še bolj pogloblja razlike v ukrajinskem narodu. Bartolomeju očitajo, da bolj posluša ukrajinske politike kakor pa kanonično Ukrajinsko pravoslavno cerkev. Kot možno rešitev vidijo pot pokore za tiste, ki so bili sedaj v shizmi, in predvsem v dialogu med Carigradom, Ukrajinsko pravoslavno cerkvijo in »ostalimi bratskimi krajevnimi pravoslavnimi cerkvami«.

Obenem pa se je isti dan del škofov srečal s predsednikom Porošenkom, ki jih je prepričeval, naj podprejo idejo o avtokefalnosti, vendar kaj več – npr. število škofov, ki so se srečali njim – o tem srečanju ni znanega. Nekateri celo govorijo, da je tudi ukrajinska državna tajna služba na vse načine skušala vplivati na ukrajinske škofe, da bi se udeležili napovedanega združitvenega koncila.

Konkreten problem je nastal npr. na Atosu, ki spada pod jurisdikcijo ekumenskega patriarhata, kar pomeni, da *de iure* ruski verniki tam ne bi smeli prejemati obhajila. Tudi na tem polotoku, kjer menihi živijo odmaknjeno molitveno življenje, je spor glede Ukrajine razdelil meniško skupnost. Kot zanimivost: *tomos* o avtokefalnosti je nastal prav na Atosu, kjer ga je na pergament zapisal znani kaligraf Luka iz samostana Ksenofont.

Drugo težavno točko predstavljajo ruski pravoslavni kristjani v Zahodni Evropi, ki so v letih po boljševistični revoluciji prekinili

stike z Rusko pravoslavno cerkvijo in jih je pod svoje okrilje vzel ekumenski patriarh v Carigradu. Novembra lani je patriarh Bartolomej I. ukinil samostojni eksarhat za vernike iz ruske tradicije, saj je mnenja, da se morajo pridružiti rednim strukturam ekumenskega patriarhata, ki Zahodno Evropo vidi kot svoje kanonično ozemlje. Ruska pravoslavna cerkev pa jim vse od padca komunizma ponuja, naj se vrnejo pod njeno jurisdikcijo. Status župnij, ki oskrbujejo izseljence v Zahodni Evropi, Ameriki in Avstraliji, je že dolgo sporna točka znotraj pravoslavja, saj posamezne cerkve ustanovljajo vzporedne hierarhije po narodnostnem ključu in tako ni enotne cerkvene strukture za vse pravoslavne vernike na določenem ozemlju.

ZDRUŽITVENA SINODA IN TOMOS O AVTOKEFALNOSTI

Pogoj za priznanje avtokefalnosti je bila združitev obeh shizmatičnih cerkva, ki ju je Bartolomej I. s preklicem izobčenja sprejel nazaj v pravoslavno občestvo, in ukrajinskega dela moskovskega patriarhata (v čim večji meri). Njegov voditelj, kijevski metropolit Onufrij, je zavrnil udeležbo na sinodi in svojim podrejenim škofom zagrozil s kaznijo, če bi ravnali drugače. Moskovski patriarh Kiril pa je na vrsto verskih in političnih voditeljev, tudi na papeža Frančiška, naslovil poziv, v katerem je opozoril na preganjanje Moskvi zvestih vernikov na ozemlju Ukrajine.

Združitevna sinoda Ukrajinske pravoslavne cerkve je potekala 15. decembra 2018 v zgodovinski cerkvi sv. Sofije v Kijevu. Nanjo je ekumenski patriarh povabil škofe, duhovnike in laike vseh treh pravoslavnih cerkva na ozemlju Ukrajine. Poleg združitve so bile v programu sinode tudi volitve skupnega predstojnika. Udeležilo se je vseh 40 škofov t.i. kijevskega patriarhata pod vodstvom Filareta, 12 škofov pod vodstvom metropolita Makarija ter le dva škofa moskovskega patriarhata: že omenjena metropolit Aleksander iz Perejaslava-Hmelnickija in metropolit

Simeon iz Vinice in Bara. Slednji je bil tudi kandidat za voditelja nove Cerkve (zanj naj bi se zavzemal ekumenski patriarhat), a so na koncu za metropolita Kijeva in vse Ukrajine izvolili Epifanija, 39-letnega škofa, ki izhaja iz kroga kijevskega patriarha Filareta. Izid sinode je razglasil ukrajinski predsednik Peter Porošenko, ki je na njej sodeloval kot gost, in ga označil kot izpolnitev »tisočletnih sanj«.

Novi metropolit Epifanij je poudaril, da so »vrata odprta za vse« pravoslavne vernike v državi. Po sinodi so poročali o pritiskih na vernike, duhovnike in škofo, da bi izstopili iz moskovskega patriarhata in se pridružili novi, avtokefalni Ukrajinski pravoslavni cerkvi. Predstavniki moskovskega patriarhata so sinodo označili za nično in njena škofa, ki sta sodelovala na sinodi, primerjali celo z Judo Iškarjotom, odzvala pa se je tudi ruska politika, ki je napovedala, da bo branila kristjane moskovskega patriarha na ozemlju Ukrajine.

S sinodo so nastopili tudi formalni pogoji za končno potrditev avtokefalnosti. Na predvečer pravoslavnega božiča je ekumenski patriarh Bartolomej I. podpisal *tomos* (gr. τόμος, db. del, zvitik), s katerim je bil podeljen samostojni status Ukrajinski pravoslavni cerkvi pod vodstvom metropolita v Kijevu (in ne patriarha). Naslednji dan, 7. januarja, je dokument slovesno predal metropolitu Epifaniju. Zgodovinski dogodek pa za novorojeno Cerkev ni konec, ampak šele začetek poti.

Ukrajinski parlament je 17. januarja sprejel zakon, po katerem lahko verska občestva (župnije) z dvotretjinsko večino izglasujejo premik iz ene jurisdikcije v drugo (npr. iz Ukrajinske pravoslavne cerkve moskovskega patriarhata v avtokefalno Ukrajinsko pravoslavno cerkev). Zakon omogoča članom skupnosti, ki se s spremembo ne strinjajo, da ustanovijo ločeno skupnost, in nalaga dogovor o souporabi cerkvene lastnine in nepremičnin. Jasnih števil, koliko skupnosti je ali bo prestopilo v novonastalo Cerkev, še ni. Poročila o posameznih primerih kažejo, da ne gre brez zapletov, saj jih redno spremljajo obtožbe o prisili, občasno celo o

nasilnih prevzemih cerkvenih objektov in velika negotovost vernikov, ki se velikokrat odločajo glede na politično opredelitev, brez poznavanja cerkvenega ali teološkega ozadja. Nasilje, ki ponekod spremlja porajanje nove Cerkve, bo gotovo otežilo njeno širše sprejetje v družino pravoslavnih cerkva.

ODMEVI V PRAVOSLAVNEM SVETU IN ŠIRŠE

Odzivi drugi pravoslavni cerkva so bili zelo različni: od podpore odločitvi ekumenskega patriarha do zagovornikov stališč Ruske pravoslavne cerkve, vendar se nobena izmed cerkva javno ni izrekla oz. prelomila občestva s komerkoli, kljub temu, da je ruska sinoda že v septembru in oktobru pozvala vse krajevne cerkve, naj izrazijo svoje mnenje. Nove Ukrajinske pravoslavne cerkve razen carigradskega patriarhata še ni priznala nobena druga avtokefalna pravoslavna cerkev.

Srbska pravoslavna cerkev je, na primer, v zelo občutljivem položaju. Podoben zaplet kot v Ukrajini je namreč v Makedoniji in (v manjši meri) v Črni gori, kjer sta nastali 'shizmatični' krajevni cerkvi, ki želita samostojen status. V Srbiji se bojijo, da bi v primeru odkrite podpore ruskih stališč Carigrad še hitreje podelil avtokefalnost Makedonski in Črnogorski cerkvi. Sredi novembra je v Ljubljani predaval zagrebško-ljubljanski metropolit Porfirije in ob robu dogodka podal nekaj svojih osebnih pogledov. Ocenjeval je, da carigradski patriarhat ni ubral prave poti za reševanje krize. Za njega je rast in zrelost za avtokefalnost naraven proces, ki se zgodi v trenutku, ki je najboljši za konkreten narod na določenem prostoru; to pa se v tem primeru po njegovem mnenju ne dogaja. Metropolit priznava, da je življenje – in s tem tudi življenje Cerkve – neizogibno v določeni meri prepleteno s politiko, kar se dobro vidi na primeru Ukrajine, ki je postala bojišče velesil. Zato ocenjuje, da je bila tudi odločitev patriarha Bartolomeja, zavestno ali ne, bolj politične kot duhovne narave. Ruska pravoslavna cerkev mu zato

očita avtoritarnost pri odločanju v Cerkvi, ki bi moralo biti sinodalno, soglasno. Gre za očitek ‚carigrajskega papizma‘, po katerem je ekumenski patriarh vse bolj *primus sine paribus* in ne *primus inter pares*. Metropolit Porfirije meni, da je ta kriza lahko priložnost za očiščenje, da bi nameni cerkvenih voditeljev postali duhovni in manj politični, saj bi s tem lahko bolj pristno pričevali za pravoslavlje v svetu. Glede prekinitve evharističnega občestva s strani Rusov pa metropolit pravi, da je to zgolj prehodno stanje in da je bolj »pedagoške narave«.

Antiohijski patriarh je oktobra pozval k sklicu vsepravoslavne sinode, ki bi pretresla vprašanje podeljevanja avtokefalnosti. Glavno vprašanje je, ali tak status lahko podeli samo matična Cerkev, ali ima glavno vlogo ekumenski patriarh, ali pa mora pridobiti soglasje vseh ostalih avtokefalnih cerkva. V zgodovini lahko vidimo, da je priznanje avtokefalnosti (poleg štirih izvornih patriarhatov) skoraj vedno sledilo že vzpostavljenemu stanju zaradi političnih okoliščin, ki so določeno krajevno Cerkev ločile od matične.

Uradna Katoliška cerkev se ni vpletla v spor, ki ga vidi kot notranjo zadevo pravoslavja. Papež Frančišek je v voščilu carigrajskemu patriarhu Bartolomeju I. ob prazniku sv. Andreja zapisal: »V svetu, ki je ranjen od konfliktov, je edinost kristjanov znak upanja, ki mora na vedno bolj viden način izžarevati v svet.« Zaradi razkola med moskovskim in carigrajskim patriarhom je močno otežen ekumenski dialog na najvišjih ravneh.

V dneh od 13. do 16. novembra 2018 se je v samostanu Bose v Italiji sestal skupen koordinacijski komite komisije za teološki dialog med katoliško in pravoslavno cerkvijo. Delal je na besedilu nastajajočega dokumenta z naslovom »*Primat in sinodalnost v drugem tisočletju in danes*«. Katoliška cerkev se, vsaj tako se zdi, zaenkrat nima namena vmešavati v pereče probleme v Ukrajini; lahko pa le-ti prinesejo tudi nam večje zavedanje pomena tako primata kot tudi sinodalnosti v naših skupnostih; predvsem pa smo povabljeni, da

okrepimo molitev in delo za edinost. Papež Frančišek se z nobeno izjavo ni eksplicitno opredelil, je pa, na primer, med božičnim nagovorom *urbi et orbi* 25. decembra 2018 zaželel, da bi Novorojeni v Ukrajino prinesel pomoč in trajen mir, ki je možen le preko spoštovanja pravic vsakega naroda.

Po drugi strani pa se je močno v podporo avtokefalne Cerkve postavila Ukrajinska grko-katoliška cerkev. Nadškof Svjatoslav Ševčuk vidi v priznanju avtokefalnosti novo priložnost za dialog in konkretno sodelovanje. Opozoril pa je, da se mora politika vzdržati instrumentalizacije cerkvenih vprašanj za svoje interese, cerkveni voditelji pa se morajo s svoje strani otresti politične agitacije. Nekateri vidijo celo možnost, da bi se med cerkvama vzpostavila edinost v praksi, nekakšen ekumenizem ‚od spodaj‘. Katoličani v Ukrajini, ki izhajajo iz uniatskega gibanja v 16. stoletju, želijo biti most med katoliškim in pravoslavnim svetom, a pravoslavne cerkve v njih pogosto vidijo rano in oviro za dialog.

KOMENTAR DOGAJANJA

Ekumenski patriarh vsekakor ni uspel v svoji nameri, da bi presegel razkol med ukrajinskimi pravoslavnimi kristjani. Še več, razkol se je deloma prenesel na raven celotne Pravoslavne cerkve. Številni glasovi se sprašujejo, ali je bil čas za ta korak zares zrel, sredi zapletenega mednarodnega konflikta in notranjepolitične volilne tekme.

Mnogi napovedujejo nov vsepravoslavni koncil, ki bi se ukvarjal predvsem s konceptom ekleziologije. Potrebna je tudi določena večja pojmovna jasnost med avtonomijo in avtokefalnostjo. Srbski patriarh Irenej je pozval vpletene strani proti cerkvenemu separatizmu in etnofiletizmu – postavljanju cerkvene jurisdikcije po narodnem ključu, namesto po teritorialnem – ki gotovo predstavlja eno večjih ran pravoslavja in proti kateremu ni imuna nobena od cerkva. Povezava med težnjami po avtokefalnosti krajevnih cerkva in nacionalizmom, ki je zelo v ospredju tudi

v Ukrajini, daje gotovo veliko težo takšnim pomislekom.

Po drugi strani pa nekateri opozarjajo na obujanje ideologije svetovnega pravoslavnega imperija, utemeljenega na Cerkvi. Ruski pravoslavni cerkvi očitajo, da izpolnjuje ekspanzionistični program ruskega predsednika Putina na podlagi ideje o ‚ruskem svetu‘ (*ruskij mir*) – v mejah nekdanjega ruskega cesarstva ali Sovjetske zveze, pa tudi onkraj njih – oz. o Moskvi kot ‚tretjem Rimu‘. Rusija se npr. želi predstaviti kot branik krščanstva in kot protipol ‚zahodni dekadenci‘, v ozadju pa gre tudi za gospodarske in politične interese na vzhodu Evrope in na Bližnjem vzhodu. Avtokefalna cerkev v Ukrajini in močnejša vloga ekumenskega patriarhata (ki ni tako vezan na okvir države ali naroda) na nek način lahko predstavljata protiutež tem težnjam.

Resnico in perspektive za prihodnost gre verjetno iskati na sredini med obema taboroma. Verjetno bo vsaj načelno držalo, da si Ukrajina kot država 42 milijonskega naroda nekako naravno zasluži avtokefalnost (če jo ima, denimo, tudi Albanija z ok. 700.000 pravoslavni verniki). A vprašanje je, kdaj so razmere in čas najbolj ugodni; morda še bolj ključno pa se zdi, da zaradi kompleksnosti razmer na terenu kakršen koli korak v smer ukrajinske avtokefalnosti ne bo dovolj trdno sprejet brez vsaj minimalnega dialoga in soglasja z Rusi, pa naj to pomeni nadaljevanje zahtevnega bilateralnega procesa ali pa, še bolje, nadaljevanje vsepravoslavnega duha, ki ga je začel koncil na Kreti. Kot pozivajo številni škofje različnih pravoslavni cerkva, se koncil še ni končal, saj manjkajo še podpisi štirih patriarhov. Le z nadaljevanjem koncila, ko bi odprli tudi tematiko načina podelitve avtokefalnosti, bi tako pravoslavje lahko delovalo bolj enotno.

Srbski metropolit Amfilohije iz Črne Gore zanimivo pravi, da se mora danes pravoslavje vrniti k pred-konstantinovski dobi, ko Cerkev ni bila državna in zatorej tudi patriarhalni sedež v Carigradu ne bi imel več take izjemne

vloge, da bi mogel reševati vprašanja mimo vsepravoslavnega koncila. Kot pravi teolog Alexander Schmemman, je »imperialni *stratum*« v Cerkvi preživeti in zato klic k večji in tesnejši povezanosti med samimi cerkvami še močnejši.

Še bolj zanimiv pa je pogled v konkretno življenje pravoslavni skupnosti v Ukrajini. Medtem ko se zaostrejo stališča na obeh straneh, pa nekateri duhovniki in verniki poskušajo presegati delitve in graditi krščansko skupnost. V župnijah se tako med liturgijo še vedno spominjajo patriarha Bartolomeja skupaj s patriarhom Kirilom, metropolita Onufrija skupaj z metropolitom Epifanijem, proti vsem navodilom višjih predstavnikov Cerkve. Kot je v pridigi povedal eden izmed duhovnikov v Kijevu: »ta potres /.../ nas kliče k zavedanju o minljivosti človeških struktur, tudi v cerkvenem okolju. /.../ Zato si moramo prizadevati za gradnjo skupnosti vere, krščanske skupnosti, ki se je ne da reducirati na gole formalne strukture.«

CIPRIJAN O EDINOSTI: POZIV K ENODUŠNOSTI

Namesto zaključka se zdi najbolj primerno navesti še nekaj misli svetega Ciprijana, ki je že okoli leta 250 v spisu *De catholicae ecclesiae unitate* zapisal, da je »sovražnik hudič iznašel krive vere in razkole, da bi spodkopal vero, zmaličil resnico, edinost (*unitas*) raztrgal. Katerih ne more več slepo voditi po stari poti, jih zvito zvabi v zanke z zmoto nove poti. Kar iz Cerkve grabi ljudi; čez tiste, ki menijo, da so se že približali luči in ušli temi sveta, razgrne, ne da bi se zavedali, zopet novo temò: imenujejo se kristjani (*Christianos se vocent*), čeprav niso zvesti Kristusovemu evangeliju in ne spolnjujejo evangeljskih zapovedi.« (*De unit.* 3)

Ciprijan nadaljuje: »Pa meni kdo, da se dá ta edinost, ki prihaja od Božje stalnosti (*de divina firmitate*), ki je zvezana z nebeškimi skrivnostmi, v Cerkvi razklati in ločiti s cepitvijo nasprotujočih si teženj? Kdor ne ohrani te

edinosti, ne ohrani Božje postave, ne ohrani vere v Očeta in Sina, ne ohrani življenja in zveličanja.« (*De unit.* 6)

Mir, ljubezen in povezanost je nasprotje prepirljivosti: »Kakšno edinost pa ohranjuje, kakšno ljubezen pa izvršuje in misli, kdor iz besne prepirljivosti razdvaja Cerkev, ruši vero, moti mir, razbija ljubezen, skruni sveto skrivnost?« (*De unit.* 15)

Enotnost cerkvene skupnosti ima sam temelj v Bogu: »Bog je eden in Kristus eden in njegova Cerkev in vera ena in ljudstvo

eno, združeno v trdno edinost enega telesa z lepilom sloge. Edinosti se ne da razklati in enega telesa ne razdeliti ter raztrgati na kose, tako da bi se skupnost udov razcepila in drobovje razpotegnilo in raztrgalo. Kar koli se loči od matice, ne more živeti in dihati zase, izgubi podlago za zdravje/zveličanje (*substantia salutis amittit*).« (*De unit.* 23)

»Božji otroci morajo biti miroljubni, pohlevnega srca, preprostih besed, složnih misli, zvesto med seboj povezani z vezjo enodušnosti.« (*De unit.* 24)

Predromanski nakit

